

ЛИНА ВАСИЛЕВА
ДА СЪХРАНИМ ЧОВЕШКОТО
У СЕБЕ СИ

chitanka.info

В прегледа на научнофантастичните книги в издателските планове за 1987 година, направен във вестник „АБВ“, авторът на „В клопката“ е представен така: „Адам Холанек ни е познат повече като главен редактор на полското списание «Фантастика»“. Ще си позволя да направя една дребна, но важна поправка:

Адам Холанек ни е познат не *повече*, а *само* като главен редактор на полското списание „Фантастика“. При това се налага да уточним, че и като такъв го познават единствено тесен кръг хора, работещи в сферата на този литературен жанр. Като писател Адам Холанек е непознат на българския читател. Учудващо е, че до днес не е преведена нито една негова книга. Нещо повече, неговото име не се е появявало дори в периодичните издания, които по традиция поместват научнофантастични разкази.

Според мен този пропуск произлиза от простия факт, че съвременната полска фантастика не е достатъчно известна у нас. Като се изключат няколко заглавия, издадени през последните десетина години в издателство „Георги Бакалов“ (К. Фиалковски — „Нулево решение“, Я. Зайдел — „Цилиндърът на Ван Троф“), българският читател познава сравнително добре, и то само чрез произведения от по-ранните периоди, творчеството на Станислав Лем.

Адам Холанек е роден през 1922 година в Лвов. Следва в Ягелонския университет в Краков. Дългогодишен журналист, главен редактор на списание „Фантастика“ от създаването му през 1982 година до днес. Член е на Международната асоциация на професионалните писатели фантасти. Активист на международното движение на любителите на фантастиката. Автор на литературнокритически статии в тази област. В романите си със съвременна тематика („Плаж в Европа“ — 1967 г. и „Бандити и полицаи“ — 1982 г.) той прави проникновен анализ на човешките чувства: любов, ревност, комплекс за малоценност, самота, конфронтация на различни жизнени позиции. Под псевдонима Янина Мартин издава няколко криминално-фантастични романа, сред които е „Раздели ви завинаги“ (1977).

Като автор на научна фантастика Адам Холанек дебютира през 1958 година с романа „Катастрофа на «Слънцето на Антарктида»“. Краят на 50-те години е период, когато в полската литература навлиза ново поколение творци. С по-мощен глас се заговорва за естетическите

измерения на изкуството, за свободния избор на конвенциите, за отказване от дидактичните, инструментални обременявания. В научната фантастика започват творческия си път Конрад Фиалковски и Януш Зайдел, На литературния пазар доминира прозата на Станислав Лем под знака на „Едем“ и приключенията на Ийон Тихи. Кшищоф Борун и Анджей Трепка пишат третия том на „Космическа трилогия“ (1959).

На този фон се откроява и творбата „Катастрофа на «Слънцето на Антарктида»“. Още по-интригуващ е този роман при един днешен прочит — през 1985 г. той бе преиздаден. Времето обикновено е жестоко към авторите на научна фантастика, а най-безпощадно е то към онези от тях, които имат предпочитания към „смелите пътешествия в бъдещето“, към техническото прогнозиране. В романа „Катастрофата на «Слънцето на Антарктида»“ не техническите подробности и прогнози са най-важните и затова времето се е отнесло благосклонно към книгата, към това, което е най-ценно в нея — нейното послание: трябва да се борим за по-добър свят — всеки ден, всеки от нас, независимо от последствията.

След успешния дебют Адам Холанек издава научнофантастичния роман „Престъплението на великия човек“ (1960), за да достигне след години до литературната формула, съгласно която фантастиката е само претекст за разкриване на вътрешния свят на човека, на неговата самота, непрекъснати съмнения, нужда от самопроверка в трудни ситуации, страх от смъртта („Музика за вас, момчета“ — 1975, „Любимият от Луната“ — 1979, „Да поживеем още малко“ — 1980, „Просветление“ — 1982, „В клопката“ — с оригинално заглавие „Да обичаш без кожа“ — 1983). Сега „Крайова агенция издавнича“ подготвя издаването на новия му роман „Хормон Р“.

Мотивът за привидното нашествие от Космоса, инсценирано в действителност от човешка ръка, който срещаме в „Катастрофа на «Слънцето на Антрактида»“, носи внушението, че истински враг на човека може да бъде само човекът. Продължение и развитие на тази теза откриваме в цялото по-нататъшно творчество на Холанек — от „Престъплението на великия човек“ до „Да поживеем още малко“. В „Просветление“ и „В клопката“ е разработена концепцията за третото състояние на материята — съществуване извън времето и пространството. Идеята за третото състояние е формулирана най-

напред в разказа „Те са вече тук“ от сборника „Любимият от Луната“: „Нали освен живота и смъртта може да съществува и такава форма на живота, най-високоорганизираната материя, която не е нито това, което от научна и лаическа гледна точка смятаме за живот, нито неговият абсолютен край — смъртта. Може ли да се съществува, без да се живее или възкръсва? Дали материалното съществуване не би могло да се организира в някакви форми, съвсем различни от познатите и описаните?“ Отговорът, който Холанек предлага, е, че третото състояние на материята е глуха уличка от развитието на цивилизацията, а героят, съблазнен от предимствата му, загубва човешката си същност, потъва в света на бляновете, на наркотичното отчуждение.

При своя неголям обем (около 160 страници) романът „В клопката“ притежава богата на внушения идейно-художествена система. Нещо повече — нейната многопластовост вероятно няма да достигне изцяло до всички читатели, ако не бъде направен опит за осмислянето ѝ. И така, най-горният и най-прозрачният пласт на повествованието е сюжетът с фантастичните ситуации и преживелиците на героите. Действието се развива в сравнително недалечно бъдеще, когато човечеството, постигнало относително щастливо съществуване (премахнати са социалните конфликти, войните, много от опасните болести), започва глобален научен експеримент: над мъртвите от хищническата експлоатация територии от Земята да се повтори с ускорени темпове биологичната еволюция, довела до появата на човека. Или както я определи главният герой на романа, целта е от отпадъците на цивилизацията и човешките мечти, стремежи, съновидения, халюцинации, митове, легенди да се създадат същества по-добри, по-съвършени от човека. Експедицията, с която героят попада в зоната на експеримента, преживява приключения, каквито и най-смелото въображение не би могло да си представи. Сред невероятните условия на праджунглата — летящи гущери, кентаври, човекомаймуни — хората са принудени да се отърсят от предразсъдъците на цивилизацията, да подложат на преоценка всички свои дотогавашни морални, етични, професионални принципи. Да преосмислят простия факт да бъдеш човек. Какви са границите, отвъд които човешкото изчезва, каква е цената, която трябва да се заплати, за

да се съхранят поне онези човешки белези, които всеки смята за най-важни? Какво е мястото на любовта в този нечовешки свят?

Някои читатели ще приемат „В клопката“ като роман-предупреждение, като антиутопия, която отново повдига въпроса за отговорността на учения пред обществото, пред човечеството. Други ще поставят на първо място екологическия аспект на темата — и нарушаването на екологичното равновесие, и намесата в естествения ход на еволюцията имат фатални последици за цялата планета и цялото човечество. Трети ще обърнат внимание преди всичко на философския аспект на човешкото съществуване, противопоставено на третото състояние на материята — съществуване извън времето и пространството, съществуване вечно, без болка и смърт. Четвърти може би ще възприемат романа преди всичко емоционално развълнувани от трагичната любов на главния герой и Ейсие. Изкушените любители на фантастиката вероятно ще отбележат интересните фантастични хрумвания. Онези, които обърчат внимание и на особеностите на художествените похвати ще оценят оригиналната композиционна форма и своеобразния стил с накъсан, насечен, задъхан ритъм. И на последно място — тези, които търсят в научната фантастика конкретна информация, данни, факти, сигурно няма да останат разочаровани — Адам Холанек е без съмнение ерудиран писател и неговите богати познания в различни области на науката подкрепят солидно фантастичните му концепции.

Някои формални слабости на романа — въздългите „учени“ диспути на героите в моменти, в които едва ли е уместно такова поведение, схематичното присъствие на членовете на експедицията, досадните повторения на места — остават на заден план. Безспорните достойнства на романа му отреждат заслужено място сред най-добрите творби на полската фантастика през последните пет години.

Изключително пластичната, вълнуваща сцена в края на романа дава възможност за многозначно тълкуване. Сигурно всеки читател ще осмисли посланието, вложено от автора в книгата, така както му подсказва неговата лична нагласа. Ще кажа само, че и тук хуманистът Адам Холанек призовава страстно: „Да запазим човешкото у човека!“ И в това според мен е най-голямото достойнство на тази неголяма книга.

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.